

BATI HATTI GÖZDEN ÇIKARILABİLİR Mİ?

Türkiye enerji piyasalarındaki serbestleşme süreci bir türlü düzlüğe çıkamıyor. Elektrik dağıtım piyasasındaki özelleştirmelerin sergilediği parçalı bulutlu görünümün yanında, doğalgaz dağıtım şebekelerinin özelleştirme süreçlerinin bir türlü tamamlanamaması serbestleşme yanlılarında düş kırıklığı yaratıyor. Piyasa oyuncularının bu başarısızlıklara ilişkin ortaya koyduğu ve bu yazı kapsamında bizi ilgilendirmeyen birçok gerekçe var. Benzer biçimde, Türkiye'nin (tek taraflı olarak) Mavi Akım boru hattından ithal edilen 16 milyar metreküp (mmk) doğalgaza ilişkin sözleşmeleri kısmen özel sektöre aktarma girişimi de Rus tarafının itirazı ile yarım kalan bir süreç oldu. Batı Hattı yoluyla doğalgaz tedarikinde serbestleşme girişimi ve bunun uğradığı akametin altyapısı ise oyun kuramcılarının bile içinden kolay çıkamayacağı bir örnek oluşturuyor.

Batı Hattı, Türkiye'nin Rusya'dan doğalgaz almaya başladığı ilk hat. 1986 yılında imzalanan 25 yıllık sözleşmeyle BOTAŞ eliyle yıllık 6 mmk doğalgaz almaya başlandı. BOTAŞ, 1998 yılında imzalanan 23 yıllık bir başka sözleşme aynı hattan 8 mmk daha doğalgaz alıyor. Bu miktarın toplam 4 mmk'lük kısmını da 2008/2009'dan bu yana Gazprom'un onay verdiği özel şirketler getiriyor. Doğalgaz ithalatına olanak tanıyan 6 mmk hacimli ilk sözleşme 2011 sonu itibarıyla sona eriyor. Taraflardan biri diğerine önceden bildirimde bulunmadığı sürece sözleşme kendiliğinden yenilenecekti. Ancak BOTAŞ, Gazprom'dan birkaç kez ek süre istedikten sonra Eylül ayı sonunda sözleşmeyi yenilemeyeceğini ilan etti. Bu kararın ardında, yetkililerce dile getirildiği üzere fiyat konusundaki uzlaşmazlık olduğu kadar, Türkiye'nin sözleşmeler yapılırken talep projeksiyonlarını doğru yapamaması, talebin mütemediyen arzın altında kalması, her yıl "al ya da öde" kapsamında parası ödenmiş ancak kullanılmamış bir hacmin birikmesi ve kamunun bu türden bir riski özel sektör yatırımcısına devretmek istemesi de yatıyordu. Enerji Bakanlığı, Hükümet'in dünya görüşüyle uyumlu bir diğer motivasyonu olan serbestleşme ideali çerçevesinde, BOTAŞ'ın çekilmesiyle ortaya çıkan boşluğu özel sektörün doldurmasını arzu ettiğini bildirdi. Ancak, BOTAŞ gerek serbestleşme eğiliminin kendi rol tanımını üzerindeki etkisinden, gerek Batı Hattı'ndan el çektirilmekten hiç memnun görünmüyor. BOTAŞ Genel Müdürü'nün yaptığı "Var olan sözleşmeler bizi ancak birkaç yıl götürür, üç yıl sonra doğalgaz sıkıntısı çekebiliriz" açıklamasının da Gazprom'un eline koz verdiği için Enerji Bakanı'ndan tepki görmüş olabilir.

Konumuza dönersek, kamu sektörünün Batı Hattı'ndaki sözleşmelerinden birini uzatmayacağı bilgisinin ardından özel sektöre Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK)'na başvurularını yapmaları ve Gazprom'la sözleşme imzalamaları için 23 Kasım'a dek süre verildi. Ancak Gazprom, son dakikada gelen ve görünüşe göre öncel bir iletişime konu olmamış bu oldubitti karşısında çok da mutlu olmadı. Durum karşısında Rus tarafının son dakikaya dek alacağı tutum konusunda net bir karar veremediği anlaşılıyor. BOTAŞ açıklamasına verdiği "Sorun değil, özel sektörle de çalışırız" yanıtı, Gazprom'un bu süreci önceden bildiği ve desteklediği gibi yanlış yorumlara yol açtı. Ancak süreç ilerledikçe görüldü ki, Gazprom'un gönlünde aslen BOTAŞ'la çalışmaya devam etmek yatıyordu. BOTAŞ'ın borcuna sadık ve sorunsuz bir alıcı olduğu, üstelik tek bir alıcı olduğu düşünüldüğünde, Gazprom'un başvuruda bulunan 26 şirketle ayrı ayrı çalışmak, bu şirketlerin doğalgaz alımı ve ödemeleri konusunda risk almak konusunda gönülsüz olması son derece anlaşılır bir durum.

Öte yandan, tarafların sürecin makul bir sonuca bağlanması konusunda motivasyonları yüksek olmalı. Gazprom'un Batı Hattı'ndan ihraç ettiği 6 mmk doğalgazın piyasa bedeli 3 milyar dolara yaklaşıyor. Bu, herhangi bir şirketin kırılganlığa ya da kaprise kurban etmeyeceği bir rakam. Türk tarafında ise yüksek büyüme rakamları çerçevesinde artan enerji talebini kısa ve hatta orta vadede doğalgazsız çözebilmenin olanaksızlığı yanında, Batı Hattı'nın sanayi üretiminin yoğunlaştığı İstanbul ve havalisine doğalgaz taşıyan tek boru hattı olma özelliği, geçici de olsa bir çözümün bulunmasını zorunlu kılıyor.

Türkiye'nin yıllık 40 milyar metreküpe yaklaşan toplam tüketimi içinde 6 mmk çok kayda değer ve boşluğu doldurulmaz bir rakam gibi görünmeyebilir. Ancak, bölgesel dağılım

ve lojistik yetersizlikler meseleyi karmaşıktırıyor. Orta Anadolu'daki kompresör istasyonlarının inşası tamamlanana dek, Türkiye'nin doğusundan batısına doğalgaz aktarma olanağı yok. Dolayısıyla Türkiye'nin boru hattı yoluyla doğalgaz aldığı ya da alabileceği diğer kaynak ülkeler, Batı Hattı'ndan kaynaklanacak boşluğu dolduramaz. Aynı nedenle, Mavi Akım'dan kapasite artırımı mümkün olsa dahi (ki teknik kapasite yetersizliğinden ötürü mümkün değil) bu da Marmara Bölgesi'nin derdine derman olamayacak. Dolayısıyla başka kaynaklar, şimdilik Marmara Bölgesi için bir şey ifade etmiyor.

Söz konusu doğalgazı karşılamak için enerji yönetiminin öngördüğü çözüm seçeneklerinden biri olan sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) da benzer sıkıntılar barındırıyor. Türkiye'nin LNG yeniden gazlaştırma tesislerinin mevcut atıl kapasitesinin 2 mmk ile sınırlı olduğu hesaplanıyor. Yani LNG de tek başına bir çözüm değil. BOTAŞ'ın bu süreçte İstanbul Silivri'deki 2,1 mmk kapasiteli doğalgaz deposunun ve Marmara Ereğlisi'ndeki LNG deposunun stoklarını doldurup kullanacağı ve ayrıca Egegaz'ın İzmir Aliağa'daki LNG terminalini de kiralayıp devreye sokmayı planladığı bildiriliyor. Depolarla elde tutulacak doğalgaz hacmi, özellikle kısa dönemli sıkıntılar ve kesintiler için önemli bir B planı oluşturuyor.

BOTAŞ'ın Batı Hattı'ndan "al ya da öde" bünyesinde biriken doğalgazı çekmeye başlaması, diğer makul ve neredeyse kaçınılmaz bir seçenek. Türkiye'nin Batı Hattı sözleşmesini sonlandırmasının temel motivasyonlarından birinin bu olduğu düşünüldüğünde, yine tek başına yetersiz kalacak olsa dahi, Türkiye'nin önümüzdeki 5 yıl içerisinde al ya da öde rezervinden kullanacağı 7 mmk, resmin önemli bir bileşenini oluşturacak.

Türkiye, orta vadede başta Irak, İran, Azerbaycan ve Türkmenistan olmak üzere alternatif kaynaklardan doğalgaz tedarikini artırmayı hedefliyor. Ancak potansiyel kaynakların kesinliği olmadığı gibi, mevcutlar konusunda bile riskler söz konusu. Azerbaycan Şahdeniz II'den kimlere doğalgaz vereceğine karar veremeyedursun, Ortadoğu'da bitmek bilmeyen siyasal karışıklık Irak ya da İran kaynaklı bir çözümün akıbetini de belirsiz kılıyor. Rusya bir yandan Azeri ve Türkmen gazını kendi almak için bastırırken, bir yandan da kıyıdaş ülkeler arasında süregelen, Hazar'ın göl mü deniz mi olduğuna ilişkin kavga, Trans-Hazar boru hattı tasarılarına sekte vuruyor. Böyle bir hattı savaş nedeni olarak göreceğini ilan eden mevcut tedarikçilerimizden İran, hemen her kış olduğu gibi bu yıl da doğalgaz akışını keserse, Batı Hattı'ndaki boşluktan doğan sorun şimdi karşı karşıya olduğumuzdan da büyük olacaktır.

Görünen o ki, doğalgaz Türkiye-Rusya enerji ilişkilerinin yalnızca bir boyutu ve diğer boyutlarından bağımsız olarak düşünülemez. Türkiye'nin Rusya'dan fiyatlandırma ve serbestleşme alanlarında talep ettiği tavizler, ancak Rusya'nın Avrupa'ya yönelik planladığı Güney Akım boru hattının Türkiye karasularından geçmesine izin vermesi halinde mümkün olacak gibi görünüyor. Bu denkleme bir yerinden Rus AtomStroyExport tarafından gerçekleştirilecek Akkuyu nükleer santrali inşaatı, başka bir yerinden Türkiye Hükümeti'nin Rusya'nın tedarikçi olması konusunda ısrar ettiği Samsun-Ceyhan petrol

boru hattı ekleniyor. Tüm bu bileşenlerin arka planında ise, bölgesel hâkimiyet için Türkiye, Rusya ve İran arasındaki rekabetin yattığını anımsatalım. Öte yandan, Türkiye'nin Rusya ile enerji ilişkilerinin ne denli çok katmanlı ve gözden çıkarılamaz olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin bu türden "sürprizler" yapmayı alışkanlık haline getirmemesi her iki tarafın da yararına olacaktır.

Peki, şimdi ne olacak? Pazarlık masasını devirme yoluna giden Türkiye, Batı Hattı'nda BOTAŞ'ın taraf olacağı yeni bir sözleşmeye imza koymayacağını açıkladı. Bu demek oluyor ki, Türkiye risk alıp alternatif çözümleri devreye sokabileceği zamana dek maçı idare etmeye çalışacak. Çok sert bir kış gibi olağanüstü koşullar ortaya çıkmazsa, Rusya al ya da öde konusunda bir oyunbozanlık yapmazsa ve günlük, saatlik ve anlık doğalgaz taleplerini gözetmek ve karşılamak konusunda iyi bir jonglörük performansı sergilenebilirse, kompresör istasyonlarının tamamlanmasına dek, depolar, al ya da öde ve LNG çözümlerinin optimal bir bileşimi Türkiye'yi düzlükte tutabilir. Ancak Türkiye'nin elektrik üretiminin yarısının doğalgaz kaynaklı olduğu ve EPDK'nın verdiği yeni lisanslarla bu oranın öngörülebilir gelecekte düşmeyeceği düşünüldüğünde, Batı Hattı konusunda alınan riske değip değmediği tartışmalı. Umarız iyimserler haklı çıkar da, bu kışı İstanbul'u, Kocaeli'yi, Bursa'yı titretmeden, karanlıkta bırakmadan ve fabrika şalterlerini kapattırmadan bitiririz.